

nem spatiū illud, in quo nunc omnia creata continentur, velut imaginariū concipimus.

304 Corol. Inutiles prorsus censendā sunt quæstiones illæ de spatiis imaginariis; nimirum utrum Deus in illis existat? Aut ubi aut creationem rerum extiterit? Nam, ut ait Tertullianus contra Praxeam: *Ante omnia Deus erat solus; ipse sibi & locus & mundus & omnia.*

305 Tempus est successiva rerum duratio, quatenus nulla acceleratione, retardatione, aut interruptione concipiatur. Tempus in *absolutum ac relativum* distribui solet. Absolutum est ipsamē entium sibi succedentium duratio, continua quadam serie semper fluente, numquam interrupta, nec tardius aut celerius, sed aequali semper tempore cursum suum perficiente, concepta.

306 Relativum tempus est comparatio durationis rerum ad motum aliquem corporum, puta solis, nobis sensibilem, e cuius partibus mensuram durationum nobis comparamus.

307 Tempus relativum est mensura admodum incerta durationis; nec nisi revocata ad tempus absolutum ac mathematicum, exhibere potest veri temporis notionem. Motus enim solis, aut cuiusvis corporis incrementa aut decrementa plerumque subit, quandoque etiam aequaliter fluit, quin illius immutabilitatis in cursu, quam tempori reali afigere debemus, notionem prebeat.

CAPUT SEPTIMUM.

Naturale ac supernaturale.

308 **M**ultiplici sensu *natura* nomen apud auctores usurpatur. Ac primò universitatē entium plerumque denotant, vulgari loquendi modo se accommodantes: deinde indolem, aut ingenium significant cuiusque rei, ut quin a natura placidum, aut ferventem hominem dicimus: tum etiam statum rerum constantem, ut lapidi esse durum, igni calidum, gravibus deorsum ferri, veluti e natura sua illis tribuimus: demum principium quoddam internum tam in entibus singulis, quam in universum consideratis, e quo vires, ac potentia activa, necnon & passiva effluere concipiuntur. En descriptionem a Tullio Lucilii verbis traditam in 2. de Nat. D. c. 32: „*Sed quid sit ipsa natura, explicandum est ante breviter, quo facilius id, quod docere volumus, intelligi possit.*” Namque alii naturam censem esse vim quamdam sine ratione carentem motus necessarios: alii autem vim participem rationis, atque ordinis, tamquam via progredientem, declarantemque, quid cujusque rei causa efficiat, quid sequatur, cuius solertia null-

nulla ars, nulla manus, nemo opifex consequi possit imitando . . . sunt autem, quæ omnia naturæ nomine appellant, ut Epicurus, „*Peripatetici recentiores* verbis Aristotelis naturam definiunt: *principium, & causa motus, & quietis ejus, in quo est primus & per se, & non secundum accidens.*” Unde concludendum, optimè observasse Martinum: „*Natura . . . inde dicta est, quod nasci aliquid faciat*, atque in hanc originem vocis, quotquot a philosophis datae sunt naturæ definitiones, varie licet, ac vehementer discrepantes, conspirant: abjectis enim, que ad propriam cuiusvis hypothesim pertinent notis, eam omnes dicunt vim carent motus, seu *principium actusum, quod scilicet rationem continet operationum entis internum.*” De Nat. Stat. hom. §. 1.

309 Principium illud activum naturæ dupli modo concipio, 1. prout ab essentia metaphysica operationes fluere intelligimus, ex. g. in homine ratiocinari, in belluis sentire &c. 2. Res in *statu physico* juxta seriem quamdam legum operantes aspicio, quæ neque ab earumdem essentia exiguntur, neque ipsi vim aliquam inferunt: sic corpori per lineam rectam moveri, deorsum ferri, sub tali humorum temperie vivere anima unitum, sub alia vita destitui, cetera; leges quamdam in rebus existunt, quæ nec ab ipsarum attributis fluere, nec cum ipsis pugnare intelligimus.

310 Corol. 1. Omnia igitur, quæ juxta leges, ut ita dicam, metaphysicas a natura operari comprehendimus, absoluta necessitate fluere debent; quin ulla potentia tam ordinem variare queat. Essentia enim rerum sunt necessaria, ac immutabiles (20, 21): quidquid ergo ad ipsas pertinet eamdem necessitatem obtineat, oportet. Ad physicas leges quod attinet, necessaria non sunt, quum ab attributis entium non emanent; ac proinde eodem modo essentiæ rerum se haberent, illis inversis, aut alio modo ordinatis.

311 Corol. 2. Ratio sufficiens legum metaphysicarum in essentiis rerum inventitur (33); physicarum vero extra ipsas est: ex. g. ratio sufficiens, cur corpus sit compositum, divisibile; ab ejus essentia petenda est: quod vero deorsum feratur, grave sit, has potius quam illas mutationes subeat; in alio ab ejus essentia distincto collocari debet.

312 *Ordo naturæ, cursus naturæ ferè idem significant:* plerumque ordinem naturæ aliquam ejus legem intelligent; *cursus* vero eventuum series a legibus naturæ regulato nexus procedentes; mors hominis juxta ordinem naturæ; diem, noctiumque alternata successio sine ulla interruptione juxta cursum naturæ fieri dicitur.

BIBLIOTHECA
RAUL RANGEL FRIAS

208

DISSERTATIO II.

313 *Effectus naturales* hi sunt, qui juxta ordinem, aut cursum naturae eduntur: *præternaturales* vim aliquam supponunt peculiari naturæ illatam ab alia fortiore, quin tam leges physicas violaverit; sic in lapide, aut aqua calor præternaturalis est ab alio agente inductus, quem concipimus naturalem statum illorum mutare. *Supernaturales* sunt, quæ contra leges physicas patrantur: quod quidem dupliciter evenire potest: 1. Si leges omnino invertantur, ita ut contrarium accidat ejus, quod, ipsis servatis contingere debebat: ut in suscitatione hominis mortui ad vitam; suspensione cursus solis, aut terra: compenetratio duorum corporum, cetera. 2. Si legum inversio non omnimoda fiat, sed tantum quoad modum operandi agentis; ut in momentanea infirmi sanatione, translatione velocissima ab uno in alium locum, aliisque, in quibus bene intelligimus rem fieri posse, fieri autem tali modo non posse.

314 Schol. *Effectus supernaturales theologicos* hic non consideramus; sunt enim theologorum provincia, quam nobis invadere jus non est. *Effectus supernaturales theologicos* voco, qui sunt juxta ordinem *gratiæ*, ut infusio virtutum supernaturalium fidei, spei, charitatis, & habituum, Spiritus Sancti dona, aliaque a theologis explicari solita.

315 *Miraculum* dicimus effectus supernaturales tam primo, quam secundo modo edi solitos (313). Sunt autem, qui putent, miracula inter chimaras esse amandanda; hinc nimimum, quibus

*Humana ante oculos fœde quum vita jaceret
in terris oppressa gravi sub religione,
Quæ caput a cali regionibus ostendebat
Horribili super asperci mortalibus instans...*

Lucr. L. I. v. 62.

viderentque a miraculis validissimum præjudicium pro religione extare; omnem lapidem movere tentarunt, ut hujusmodi fulcimentum everterent.

*Ergo vivida vis animi pervicit, & extra,
Processit longè flammania mænia mundi:
Atque omne immensum peragravit mente animoque:
Unde refert nobis viator, quid possit oriri,
Quid nequeat; finita potestas denique quoique
Quanam sit ratione, atque alte terminus bœrens.
Quare religio pedibus subiecta vicissim
Obteritur, nos exequar victoria cœlo.*

Lucr. ibid. v. 73.

Epi-

COSMOLOGIA.

209

Opinio est non antiquorum tantum verum hodierum etiam epicureorum, qui rem consecutam jam putant, atque egregiam laudem, & spolia ampla de religione retulisse gloriantur: videlicet curata bene cœte, tamquam epicuri de grege porcos vivere.

316 Alii etiam sunt, qui φιλοσοφοτεս se credunt agete, si alia quædam inveniant, quæ etiamnum excoigitata non fuerint: his miracula res insolita, ac mirabiles sunt, minimè autem legum naturæ inversio. Post Spinozam, ac Lokium idem censuit Bonnetus in *Palingenesia philosophica* tom. 2. part. 17., & quidem hoc quasi corollarium est leibnitiani de optimo systematis, in quo dura quædam necessitas naturæ, atque adeò ipsum naturæ Auctorem constringit. Rem tamen speciosa idearum categoratione depingit Palingenesiæ inventor, quas minutatim exponere longum esset. Miracula, si Bonnetum audias, sunt quidam effectus ab ipso ordine naturæ emanantes, atque in causis piaçendentibus rationem sufficientem habentes: nos tamen latet ejusmodi connexio; at Deo sapientissimo, cui omnia aperta sunt, minimè occultantur, atque eadem in illis circumstantiis, in quibus ab interno naturæ cursu necessario edenda sunt, applicat ad manifestationem gloriae sua; religionis confirmationem, aliosque fines. Agnoscit quidem æternam præordinationem horum effectuum, qui per descendenter causarum seriem ita evolvuntur, ut tempore suo compareant; ac scopum, in quem æterna intelligentia collineat, attingant: quæ quidem præordinatio, si corticem verborum attendas, Deo libera asseritur, ut etiam in systemate de *Mundo optimo* leibnitiano.

Plura sunt, quæ in ejusdem metaphysici operibus laudes, non pauca quæ reprehendas. Quod ad hanc miraculorum theoriam attinet, auctorem nimis philosophatum fuisse existimo, ut rem breviore methodo conficiendam, nimis longo cursu deduceret. Nonnulla etiam interset, quæ in suspicionem venire possunt, ut ex ejus verbis e gallico in latinum sermonem translati ostendo.

„Hæ igitur leges (*naturæ*) quodammodo naturæ Authoris sermo sunt, aut expressio *physica* suæ voluntatis. Haud difficulter ergo intelligo, Auctorem naturæ *hoc sermone* uti potuisse, ut hominibus certid ostenderet, quod maximè ipsorum intererat scire, ac optimè scire; quod tamen ratio eisdem vix indicabat. Quoniam autem perspicue animadverto, Legislatorem naturæ tantum has leges modificeare valere, jure possum deducere, ipsum locutum fuisse, quoties a ratione firmiter habeo, quasdam harum legum modifications obtinuisse, ac finem illas modifications operandi internoscere. Hæ igitur modifications

Temp. II.

Q

mihi

DISSERTATIO II.

mihi erubt signa peculiaaria Auctoris naturae voluntatem hominibus indicantia. Decet igitur hujusmodi modificationibus nomen aliquod imponere: saltem ut ostendam mutationes in cursum ordinarium naturae inducias; *miracula* placet appellare, ac deinde notiones miraculis convenientes inquirere .

Scio, miraculum frequenter considerari tamquam effectum omnipotentiae per immediatam actionem in tempore operantem relata ad quemdam finem moralem. Scio etiam, passim recurriri ad immediatam hanc operationem omnipotentiae, eo quod intra fines legum naturae miracula contineri haud posse judicatum sit. Enimvero si ex indele Sapientie est, actus non multiplicare sine necessitate, si voluntas efficax potuit producere, aut praordinare omnes has legum naturae modifications, quas miracula voco; nonne erit saltem valde probabile, eudem ita fuisse? Si Sapientia Aeterna nullam cum tempore relationem habens, potuit extra tempus universitatem rerum producere, credibile ne erit, eandem ad tempus suas operationes reservasse, operi manu adhibens, tamquam adhiberet aliquis de trivio artifex? Recte ne deducam, miraculum non contineri intra limites legum naturae, ex eo quod prorsus non introspiciam, quomodo in ipsis contineri queat? Possumne gloriari, me leges naturae perfecte comprehendere? Nonne perspicuum est, me exiguum, earumdem numerum, idque admodum imperfecte cognoscere? Cur igitur definire prae sumum, usquequid leges naturae in manu Legislatoris se extendant?

Antequam ulterius procedamus, paucis pro re nata ad ea, qua haec tenus auctoris verbis fermè ad verbum e gallico in latinum translatis, ne sensum mutasse videret, exposita sunt, respondere satius duxi, quam post longam orationem idcarum serie interrupta retrorsum revertebam. Ac prius quidem illa auctoris verba: *Sapientia Aeterna nullam cum tempore relationem habens, potuit extra tempus universitatem rerum producere; nisi benigne interpretetur, aeternitatem mundi indicare videntur.* Deinde illa, Deus cum tempore nullam relationem habere, dure admodum sonant auribus philosophicis, nedum christianis. Sed his dissimilitatis, qua auctori fortasse imprudenter exciderunt; illa videamus: „*Sapientia est, actus non multiplicare.* Quos actus Sapientia multiplicat per immediatam legum naturae suspensionem, aut eversionem in casu singulari? actus ne voluntatis? At ab aeterno Deus immutabilis et legum naturae cursum, ac earamdem suspensionem in casibus ab ipso previsis, ac praordinatis uno voluntatis actu decrevit, qui opus ipsi sit mechanicus operandi modus; quem Bonetus exigitavit, nimis humanè divina componentes.

In-

COSMOLOGIA.

Inde est altera ejusdem assumptio: Credibile ne erit eamdem ad tempus suas operationes reservasse? quas operationes intelligis? voluntatisne Dei? at haec aeterna sunt, ipsem, Deus qui ab immutabilitate sua habet, ut aeternum sit omne, quod ad divinas suas operationes, quas ad intra dicunt scholæ, pertinet. Externas ne? enimvero si mundus complexio rerum est alternata sibi succedentium duratione coalescens, ut vel ipsis oculis haurimus; Sapientiam aeternam ad tempus suas operationes reservasse fateamur, necesse est. Operationes ejusmodi ad extra in scholis vocantur.

Insistit adhuc prælaudatus scriptor: *Recte deducam, miraculum non contineri intra limites legum naturae ex eo, quod penitus non introspicium, quomodo in ipsis contineri queat?* Minime, inquam, recte esset ejusmodi consecutio: ceterum si miraculum perspicua est legum naturae eversio, recte deducam, in ipsis legibus earumdem eversionem contineri. *Ain' te leges naturae perfecte comprehendere?* ajo enimvero, me perfecte comprehendere cogbitarum legum transgressionem, quantumvis leges omnes ad amissim non calleam. Opus ne est omnia arcana naturae intimè rimari, ut asseram, corpus quatuor dies jam mortuum, ac humorum dissolutione in perfectam corruptionem delapsum, contra leges naturae ad vitam restitutum? Possum igitur tuto definire, quo usque leges naturae in manu Legislatoris se extendunt hoc sensu; himirum eas non extendi ad effectus, illas planissime evertentes.

Verum nodum in scirpo queritur Bonetus: en quomodo miraculorum economiam explicare tentat. „Ex haec tenus indicis per viam maximè philosophicam, ni fallor, incedens, duo legum natura systemata distingui posse deduco. Primum cursum ordinarium natura determinat; ex altero eventus irregulares, quos miracula nuncupo, originem ducunt. Sed quoniam leges naturae in proprietatis corporum essentialibus fundantur (hoc falsum esse, videntur est art. 309), ac essentiis rerum variatis, easdem interire necesse est; supponete oportet, in secundo systemate nihil prorsus inveniri, quod proprietates essentiales corporum evertat: quod ad animas ipsis conjunctionis extendendum patet est. E sublimi philosophia didici, rerum essentias esse immutabiles, atque a Dei voluntate independentes. Qualitates variables tantum, seu modi vel corporum, vel animalium ad hoc sistema pertinere queunt, ac peculiarem rerum conjunctionem efficere, ex quibus miracula ortum ducunt: ex. gr. nullo negotio principio, e quādam prædeterminatione physica oriri posse, densitatem cuiusdam corporis augeri, aut minui ultra fidem

O 2

po-

DISSERTATIO II.

potuisse in præfixo quodam tempore (*): gravitatem in corpus aliquod vires suas non exeruisse: materiam electricam, circum corpus mirè accumulatam, personam transfigurasse (**): motus vitales extintos in corpore renasci, qui ipsum vita restituant: obstruktiones peculiares, in organis visionis formatas, dissipari, luci aditum patefacientes &c. (***),

Tribus annotationibus ad calcem paginæ adnexis hæc confirmare auctor noster intendit. Prima (*): *Hic, ut est manifestum, suppono gravitatem materia essentiali non esse, atque a causa physica occulta, corpora versus centrum commune propellente, pendere. Hujusmodi suppositione arbitria non est: proprietates essentialis numquam variat, quod in gravitate accidit* &c. Potest igitur existere prædeterminatio quedam physica, actionem gravitatis in quoddam corpus in definito tempore resipiens. — 2. (**) Novimus coronas lucidas apparet circum corpora, que machine electricæ applicantur, quibusdam adhibitis castrationibus: novimus etiam complura ostenta ab electricitate prætita, que nostro hoc sæculo patefacta sunt. 3. — (***). In presentiarum planè demonstratum est, magnum principium motuum vitalium ab irritabilitate provenire. Prædeterminatio quedam physica, que validè in corpore mortuo irritabilitatem augeret, posset motus vitales donū ex citare, quibus ad vitam revocaretur. Possent etiam complura alia media physica prædeterminari, apta ad eundem effectum producendum que mibi incognita sunt. Sufficit ea indicasse, que aliquo modo percipio.

Pace tanti viri candidè dicam quæ sentio: miracula ha-
stenus ab ipso descripta circulatorum magis ostenta redolere manuum dexteritate patrata, quam supremi naturæ Domini opus, potentiam suam, atque absolutum in res omnes dominium ostendens. Et quidem leges naturæ minimè e corporum essentialiis difluere, Bonnetus ipse hic tacitè fatetur, gravitatem ab proprietatibus corporis re-legans. Si ergo gravitas materia essentialis non est, cur soliditas, extensio, sequentis status ab antecedente determinatio, ceter. ipsi essentialia erunt? Deinde irritabilitas illa, quam auctor ore rotundo plenè demonstratum asserit, esse vitalium motuum principium, estne aliud præter verbum significatione destitutum? Quid enim nomine *irritabilitatis* intelligent hodierni ejus assertores? Forsitan est quodam sensationum principium? Capacitas quodam excitandi motus vitales? Hoc sanè a metaphysicis derideretur. In corpus a quatuor diebus vita functum, ac plenè putrescens infunde, quotquot *irritantia* in natura cognoveris: excitabitur quidam, non inficior, mechanicus, vel automaticus motus; vitalis autem motus num-
quam

COSMOLOGIA.

quam excitabitur. Lazari corpus, tamquam machina automatica, ab irritantibus movebitur; ad vitam tamen sensitivam, ac rationalem numquam restituetur. Nisi ve-
lis irritantia virtutem habere, animam, quæ corpus dese-
tuerat, iterum revocandi. Sed ne longius abeam, quam
brevitas hisce institutionibus præfixa patiatur, plura alia,
quæ hic adjungi possem, missa facio, ut ad ulteriora
procedam.

„Quod si inter eventus, insistit Bonnetus, *miraculosos*, qui menti occurrent meæ, aliquis existeret, cuius physi-
cam causam rimari non possem; caverem maximè, ne
prædeterminationem his eventibus respondentem, velut im-
possibilem pronuntiarem, Novi me homuncionem esse,
facultates ingenii exiguis limitibus circumscriptas haben-
tem, ac naturam vix, at ne vix quidem mihi cogniti-
am esse, nisi ab paucis ejusdem effectis. Insimul ad alios
id genus eventus mentem converterem, in quibus causas
physicas præordinatas intropiscerem, capaces tales effectus
operandi. „

„Conanti mihi notiones excelsiores magni Artificis
hujuscemodi universi concipere, nihil sublimius, nihil dignius
de adorando hoc Numine succurrit, quam ipsum omnia
uno sua voluntatis actu præordinantem cogitare: nec nisi
unum miraculum, si exactè loqui velimus, existit, quod
tum immensam vulgarium, tum minus extensam rerum
extraordiniarum seriem complectitur. Magnum hoc
atque omnibus limitatis mentibus incomprehensibile mi-
raculum, miraculum est creationis. Voluit, & facta sunt.
Res igitur successivæ tam vulgares, quam extraordinaria
præextiterunt ab initio ante eorumdem manifestationem;
omniaque in sæculis, ac in æternitate apparitura existunt
in hac prædeterminatione universalis, tempus ac æternitatem
complectente. „

Magnifica quidem hæc verba sunt; rem tamen ab scri-
ptore intentam neutiquam conficiunt. Prædeterminationæ æter-
na, quam auctor inducit, nihil aliud est quam divinum
decretum, quo supremus rectum Dominus præfixis a sua
sapientia, voluntate, ac omnipotenti tempore, ac circum-
stantiis quidpiam ab ordine illo, quem pro ordinario re-
rum cursu præfixit, diversum aut contrarium evenire con-
stituit. Nec ipsi opus est sistema illud ab æterno præ-
fuisse, seu catenatum illam seriem ab exordio mundi ini-
tium ducens, quo ejusdem modi effectus præparentur, ac
suo tempore edantur. Id enim imbecillitatem quandam
indigit, ac materiam artifici resistenter, quam nisi
certo modo industrioso minime tractare queat. Quod qui-
dem tam longè abest, ut de supremo Artifice magnificam,
ac sublimem ideam mentibus repræsentet, ut potius ope-

DISSERTATIO II.

rosum quendam artificem sicut, materia indolem consultantem, ac artificii sui technas de industria occulentes, quod in admirationem attonitos spectatores abripiat. Quod si dixeris, sapientiam aeternam maxime decere, nihil sine ratione sufficiente moliri, nec effectus sine causis producere, id lege continuitatis exigente: ajo, rationem hic sufficientissimam esse, ostensionem potentiae, ac dominij sui in res omnes creatas, ita ut vere dictum sit, *omnia quæcumque voluit fecit in celo, & in terra.* Deinde effectus nullus sine causa umquam dicitur, quando, ipsam et prima causa operante, editur: nec lex illa continuitatis ab Leibnitio imposta Deum obligare potest; cujus plures autores, vel ipsas res creatas jugum excutere quandoque, affirmant. Praeterquam quod lex illa liberrimè ab supremo Legislatore rebus creatis imposta, liberrimè ab Domino supremo violari potest.

Jam si magnum creationis miraculum consulamus, ab eo validum contra Bonnetum argumentum deducitur, quo ejus de miraculis systema evertitur. Quam enim rationem sufficientem adducet, ut supremus Conditor res e nihilo dederet? Ut ab illo potius momento tempus, ac res initium ducerent, quam ab alio? Ut tot nunc saecula numeremus ab exordio rerum, nec plura, nec pauciora? Erine quia rerum sic vertitur ordo, qui ab essentiis rerum exigatur? At hoc fatum in mundum inducit; libertatem Creatori adimit; creaturas necessarias statuit; philosophicas ne dum christianas ideas prorsus evertit. Nulla alia hic ratio potest concepi, nisi voluntas Creatoris, sapientissime simul, ac liberrimè sic decernentis. Lex igitur momenti creationis liberè a Deo imposta fuit: ergo & reliqua leges, quæ ab intrinseca rerum essentia non emanant, liberè etiam dictata sunt, ac pro libero Creatoris arbitrio, ut suam potentiam, dominium, independentiam ostendat; ac peculiariter, mediis his ostensis, hominibus loquatur, ut phrasii Bonnetiana utar, ad finem quendam moralem directis. Deum ne infinitus sim: si supremus rerum Arbitrus magno illo creationis miraculo, ipsas sine ullo machinamento, aut catenatione, quæ existentiam determinaret, produxit; cur postea eisdem uti ad libitum non poterit ad dominium supremum, independentiam, libertatem, aliqua attributa hominibus ostentanda; quin ipsi opus sit, longam illam causarum seriem preparare, quæ e latebris erumpentes technicum illum artificem citius, quam potentem exhibant? Candide dicam, quod sentio: sunt quidam philosophi christiani timidiores paulò contra incredulorum convicia, qui verentur, ne ab atheistis irrideantur, tamquam parum philosophi, qui ad asylum confugiant divinitatis, ubi humana non suppetit causa; ac peripateticorum phi-

COSMOLOGIA.

philosophandi morem facilem in rem publicam litterariam reducant, omnia occultis qualitatibus, ac Dei voluntati adscribentium. Maximus nostra atatis philosophus, alio more philosophatur, nihil veritus atheorum scommata.

Hic nisus, inquit, abeundi per rectam tangentem in curvilineis motibus, non ex ipsa rei in se considerata natura oritur, nec rei natura postulat motum rectilineum potius quam curvilineum cujuscumque curva; sed ea natura lex est arbitraria, quam, nihil obest, quominus pro arbitrio suo mutare potuerit ipse supremus Conditor, dum rerum seriem ordinaret. Status movendi per rectam lineam est unus e corporis statibus, ut sunt status movendi per curvam lineam quamcumque: unum ex hisce statibus præ alio eligere . . . supremi Conditoris fuit. Non adest sufficiens ratio, cur corpus motu aliquo delatum ad dexteram potius deflectat, quam ad sinistram; at nec adest sufficiens, cur per rectam pergit, nec adest, cur ad centrum quocumque accedat potius, quam recedat; nec adest, cur a curva cujusvis positione introrsum deflectat potius, quam extrorsum.

Hinc . . . materiam natura sua putamus prorsus inertem, nimirum prorsus indiferentem ad motum, & ad quietem ita, ut & determinatio perseverandi in eodem statu, & electio motus uniformis, ac rectilinei præ aliis, & reliquarum virium omnium impressio pendeant unicè a libera quadam voluntate supremi naturæ Opificis, qui ut materiam potuit pro liberrimo arbitrio suo creare, ut ipsi libuit, vel non creare, ita etiam potuerit eamdem creare cum his conditionibus, & proprietatibus, quas habet, vel cum oppositis prorsus, nulla iis illata vi, utcumque deinde physicè explicanda sint proprietates ipsæ, quæ ab unico etiam ipsius nutu, & quadam purè extrinseca lege pendere possent: a quo proprietatum a D. O. M. pro libito suo inditarum numero ne impenetrabilitatem quidem, atque extensionem excludimus . . . Natura erit aggregatum earum omnium legum, quas pro arbitrio suo idem, dum orbem conderet, sanxit. Natura investigatio erit inquisitio in ejusdem leges ex phænomenis eruendas, ex quibus cognitis illud utilitatis proficit, ut hujus veluti reipublicæ cujusdam leges, quibus nos etiam subjecti sumus, habeamus perspectas. Nec hoc erit physicam paucis absolvere, pro singulorum causis reponendo: *Quia Deus voluit;* ut nec pro causis ipsis in aliorum sententia reponi debet: *Quia rerum natura exigit.* Ipsa illa Conditoris voluntas inquirenda est, & illæ ipsæ, quamquam libera leges, quibus hæc ordinatissima universi compages tam aptè inter se cohæret, & donec ipsi libuerit cohærebit. „Boscovichius Disset. de æstu mar. Ex dictis sponte fluunt sequentes conclusiones.

DISSERTATIO II.

317 Positio 1. *Miraculum possibile est, comprehenditque omnes effectus supernaturales art. 313 expositos.* Prob. Leges physicae naturae corporum extrinseca sunt, ac libera Conditoris voluntate statuta: ergo ab ipso possunt suspensi, perverti, aut in contrarias mutari: hoc autem est quod miraculum vocamus (315). Antecedens est satis confirmatum ex haecenius dictis, quin ulla ratio adduci possit, probans, leges naturae ab essentialibus rerum attributis diffluere: immo ex notionibus ipsis, quas a sensu communi habemus, planè deducimus, pleraque naturae leges, corporibus quidem sapientissime aptatas esse, minimè vero ab ipsis exigunt hujusmodi rerum tenorem potius, quam alium.

318 Positio 2. *Solius omnipotenter est miracula patrare.* Prob. Miraculum est inversio legum naturae, vel quoad substantiam ut ajunt, vel quoad modum (313): invertere autem leges, illius tantum est potentia, qui easdem liberè dictavit: ergo ad Deum spectat miracula edere. Quod si aliqua ostenta, quæ tantum modum legum exequendarum violant, ab aliquibus superioris naturae agentibus effici posse concipimus; quum hi ab universa natura Domino regantur, nihil in leges naturae tentare possunt, aut earundem cursum, vel tantillum immutare, nisi eodem jumente, ac ipsis velut instrumentis operante.

319 Corol. Ratio igitur sufficiens (13) operationis miraculosæ, extra naturam est. Si enim in natura continetur, puta in serie causarum juxta naturae leges effectus producentium; non amplius portentum dici, sed *phantomenon* mereretur; ut sunt *aurora boreales*, *corona luxidæ*, *montium translationes a terræ concussionibus*, *insulæ de novo in mari natæ*, *stellarum apparitiones*, aut *occultationes*.

320 Objiciunt. Leges naturae ab essentiis rerum emanant: ergo juxta nostram doctrinam (310) violari non possunt. Prob. ant. id quod lege naturæ sanctum est, ad amissim rerum essentiis quadrat: ergo oppositum debet cum ipsis pugnare. R. neg. ant. & dist. ant. probat. quadrat ex intrinseca earundem exigentia, neg. ant. ex quadam indifferente ad status a Conditore supremo destinando, conc. ant.

321 Insist. Leges morales ab intrinseca rerum moralitate dependent, ita ut alia ipsis dictari non potuerint, quam quæ hominem ad finem suum dirigunt: ergo idem dicendum de physicis. R. conc. ant. neg. cons. ratio dispar in utroque casu est; quia leges morales in perfectioribus divinis fundantur, e quibus originem ducunt, ita ut ipsem Legislator supremus ab infinita sanctitate sua ipsis conformetur; secus dicendum de physicis, quæ pro-

BIBLIOTHECA
RAUL RANGEL FRIAS

COSMOLOGIA.

sus indifferentes sunt ad finem naturæ physicum, ac mortalem. Nempe Deus his iegibus, aut contraria statutis perfectionum suarum ostensionem aquæ obtinuissest; resque omnes mirabili harmonia concordasset, quin infinita ejus sapientia præsenti opificio exhausta remanserit; ut supponunt *optimi mundi* assertores, aut ex eorumdem principiis non invitè deducitur.

322 Schol. 1. Partitio illa in miracula quoad *substantiam*, & quoad *modum* (313), modum nostrum concipiendi tantum respicit, quatenus majorem virtutem, ac nescio quid mirabilius in excitatione quatriduani defuncti, ex. gr. quam in depulsione momentanea febris videre videntur. Re tamen philosophicè perspexa, quæcumque vel minima legum physicarum eversio infinitam omnipotentia vim requirit; cui perinde est, cursum planetæ suspendere, atque aquarum profluentium descensum impeditre: mulierem febri correptam, aut profluvio sanguinis laborantem momento sanitati restituere; ac puellam, juvenem, aut hominem ad vitam revocare. Nam si miraculum est, vires naturæ prætergredi debet, ac brachium Omnipotens exigere.

323 Schol. 2. Quæcumque mutatio miraculo inducta novum rerum ordinem inducit, nisi portento alio novos ad pristinum statum restituantur. Eleganter Wolfus rem miraculo patratam exemplo horologii illustrat. Si ab externa manu, indicis motione retro, aut ante agatur a situ, quem a motu suo automato obtinebat, planum est hujusmodi motionis rationem sufficientem extra horologium existere. Ea tamen inversio nihil contra horologii structuram intentat, alioquin ipsum dissolveret; neque permotio juxta indolem illius est, quod sibi relictum numquam e suo interno machinamento illam efficeret. Faeta autem mutatione, novus ordo motuum in horologio sequatur, necesse est; neque pristinus ille, qui antea obtinebat, cursus, nisi retroactis denud, aut anteactis rotis restitui valet: sed omnia novo ordine fluent, qui ex illa inflexione indicis sponte sequi debet. Sic in motione illa luna in plenilunio, ut in morte Servatoris nostri solis deliquium contingere, planetæ nulla vis illata est per semicirculum ipsum agendo, ut subtus solem collocaretur; hic tamen motus, quamvis ejusdem naturæ minimè repugnaret, ab eadem non exigebatur, ac sibi relicta luna toto calo distans a sole cursum eo die peregrisset. Postquam vero soli conjuncta fuit, menstrui ejusdem cursus incipere ab eo die debuerunt, nisi nova naturæ inversione ad antiquum situm acta fuisset: quod evenisse, nemo est, qui sciat. Hoc unum asserere possumus, ni ita factum sit, omnino alium tenorem in na-

DISSERTATIO II.

turae ordine ab eo die invaluisse. Hic autem supponimus tenebras illas a deliquio solis evenisse; quod tamen necessarium non erat ad miraculosam solis obscurationem obtinendam; quæ ab impedita actione lucis in terram provenire potuisse non diffitemur.

324 Schol. 3. Alii etiam sunt effectus naturales quidem, quippe naturæ leges haud pervertentes; extraordinaria tamen quadam providentia patrari indubium est. Translatio Prophetæ a Palæstina in Babilonium, ut prandium Danieli submitteret ministerio Angeli facta, si facultates activas illius spiritus minimè superabat, eventus extraneus dici potest; miraculum, nisi per ampliationem, dici non potest. Eventus tamen hujusmodi, si quando ministerio Angelorum patrantur ad servorum Dei solatium, institutionem, commendationem cet. illius sunt ordinis, quem art. 314 exposuimus; quæ sicut, & alia de miraculis disqurenda, theologorum sparta sunt, quibus ea enucleanda relinquimus.

DISSERTATIO III.
PSYCHOLOGIA.

Psychologia, seu *Pneumatologia* animarum, seu spirituum tractationem indigitat; ψυχὴ enim Gracis anima, πνεῦμα spiritus sonat. Quamvis autem plerique notiones hic exponenda ad animam nostram referantur; quippe nostra maximè interest, hosmetipsos noscere, ut oraculum Apollinis monuisse fingeabant veteres; id genus tamen sunt, quæ ad alias substantias spirituales haud invité derivantur. Ea vero, quæ de animo nostro cognoscere possumus, vel ab effectis, quæ in nobis met observatione comperimus, deducuntur: aut ratiocinatione ab ipsa anima natura ab effectibus satis cognita, legitima consecutionum serie concludimus, primam psychologiam *empiricam*, seu experimentalē vocant: *rationalem* alteram. Ab psychologia empirica initium hujusce tractationis duci debere, vel ex eo manifestum est, quod plerasque notiones, quas de spiritibus habemus, ab effectis tantum obtinere possumus; quum humano corpori indissolubili vinculo, dum vivimus, sociati, extra nos egredi, ac spirituum indolem contemplari nequeamus.

CAPUT PRIMUM.

De existentia animæ, ejusque facultatibus.

325 Quam verè dictum sit, nihil tam absurdum esse, quod in medium ab aliquo philosophorum prolatum non fuerit, e lib. I. Tusc. QQ. habemus. „ Dicæarcus autem, inquit Tullius, in eo sermone, quem Corinthi habitum tribus libris exponit, doctorum hominum disputantium, primo libro multos loquentes facit: duobus Pherecratem quendam Phtiotham senem, quem ait, a Deucalione ortum, disserentem inducit, nihil esse omnino animum, & hoc esse nomen totum inane, frustraque animantes, & animantia appellari; neque in homine inesse animum, vel animam, nec in bestia: vimque omnem eam, qua vel agamus quid, vel sentiamus, in